

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI**

**SAMARQAND VILOYATI PEDAGOGLARNI YANGI
METODIKALARGA O‘RGATISH MILLIY MARKAZI**

XURRAMOV ANVAR VAFOKULOVICH

**ZAMONAVIY TA’LIM VA TARBIYA JARAYONIDA
O‘QITUVCHI SHAXSINI INNOVATSION MAQSADGA
YO‘NALTIRISH
(Uslubiy ko‘rsatma)**

Samarqand – 2022

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI**

**SAMARQAND VILOYATI PEDAGOGLARNI YANGI
METODIKALARGA O‘RGATISH MILLIY MARKAZI**

XURRAMOV ANVAR VAFOKULOVICH

**ZAMONAVIY TA’LIM VA TARBIYA JARAYONIDA
O‘QITUVCHI SHAXSINI INNOVATSION MAQSADGA
YO‘NALTIRISH
(Uslubiy ko‘rsatma)**

Samarqand – 2022

Xurramov A.V. Zamonaviy ta'lim va tarbiya jarayonida o'qituvchi shaxsining innovatsion maqsadga yo'naltirish. Uslubiy ko'rsatma. Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi, 2022.

Muharrir: D.Urinbayeva – Samarqand viloyati Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi tillarni o'qitish metodikasi kafedrasini mudiri

Taqrizchilar: A.Raximov –Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi, Pedagogika, psixologiya va ta'lim texnologiyalari kafedrasini dotsenti

E.Abdumannatov – Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Fakultetlararo pedagogika kafedrasini dotsenti

Ushbu ko'rsatmada umumta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan o'qituvchilarning kompetentligi, innovatsion faoliyatni tashkil etish, o'quv mashg'ulotlarini samarali pedagogik texnologiyalar, yondashuvlar bilan boyitish, ta'lim jarayonining mazmuniga pedagog kadrlarning zamonaviy texnologiyalari va uslubiyatlari, usullarini qo'llash, shaxsiy qobiliyatlarini namoyon qilish, mazkur sohada o'qituvchining innovatsion faoliyatini samarali tashkil etish va uni yanada oshirishga qaratilgan bo'lib, umumta'lim maktablari o'qituvchilari uchun uslubiy yordam bo'ladi degan umiddamiz.

Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi Ilmiy kengashining 2022-yil __-dekabrda __-sonli qarori bilan nashrga tavsiya etilgan

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida islohotlarni amalga oshirishning muhim omillaridan biri sifatida o'qituvchilarning zamon taraqqiyotiga tasiri, ya'ni ularning jamiyat taraqqiyotida tutgan o'rniga asoslanadi. Ilg'or ta'lim muassasalari o'quv mashg'ulotlarini samarali pedagogik texnologiyalar, yondashuvlar bilan boyitish bilan birga, soha professor-o'qituvchilarning rekruting talablariga axborotlashtirish va kommunikatsiya sharoitida intensiv faoliyat yurituvchi, yuqori kompetensiyaga hamda innovatsion fikrlashga bo'lgan zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Ta'lim jarayonining mazmuniga pedagog kadrlarning zamonaviy texnologiyalari va uslubiyatlari, usullarini qo'llash, shaxsiy qobiliyatlarini namoyon qilish yo'nalishlarida tadqiqotlar olib borilib, mazkur sohada o'qituvchining innovatsion faoliyatini samarali tashkil etish va uni yanada oshirishga asosiy obyekt sifatida qaralmoqda.

Mamlakatimizda ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, o'quv-metodik ta'minotini yaxshilash, mutaxassis-kadrlar tayyorlash sohasida olib borilayotgan islohotlar natijasida professor-o'qituvchilarning ilg'or ta'lim texnologiyalari va o'qitish usullarini tatbiq etish bo'yicha tashabbuskorligini oshirish, fanni o'qitishning interfaol metodlarini joriy etish imkoniyatlari kengaymoqda. Shuningdek, bugungi kunda o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik faoliyatiga ilg'or xorijiy tajribalarni milliy ta'lim tizimi bilan uyg'unlashtirilgan holda keng joriy zarurati mavjud. Yurtimizdagi mavjud ta'lim muassasalarida ta'lim sifati tashkil qilishda shaxs, davlat va jamiyatning dolzarb ehtiyojlariga muvofiqlashtirishni inobatga olish kabi ustuvor vazifalar belgilanib, bu borada xalq ta'limi xodimlarining pedagogik imkoniyatlari va amaliyotini tahlil qilish, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini tashkil etishning ilmiy-uslubiy ta'minoti, ta'lim mazmunini takomillashtirish, shakl, metod, vositalarini qo'llash samaradorligini oshirish muhim hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 24-iyuldagi "Innovatsion faoliyat to'g'risida"gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-

noyabrdagi PQ-4884-sonli “Ta’lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida”gi qarori, 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-sonli “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida”gi Farmoni va mazkur faoliyatga doir boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirish bugun dolzarb vazifalardan biridir.

O‘qituvchilarining innovatsion pedagogik faoliyatini rivojlantirishning me’yoriy-huquqiy va ilmiy-nazariy jihatlar

Ma’lumki, so‘nggi yillarda mamlakatimizda ta’lim tizimini rivojlantirish, pedagog xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish sohasi tubdan isloh qilinmoqda. Bu jarayonda davr talabiga javob bermaydigan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan tozalash, globallasuv sharoitida dunyo sahnasida o‘zining munosib o‘rni egallashga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Bunda innovatsiyalar, ilg‘or pedagogik texnologiyalarni joriy etish, shu bo‘yicha zarur huquqiy mexanizmlarni yaratishga ustuvor yo‘nalish sifatida qaralayotgani muhimdir.

Biroq mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar shu bilan bir joyda turib qolishi kerak emas, balki u jamiyatimizning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga hamohang tarzda rivojlanib borishi darkor. O‘zbekistonda olib borilayotgan tub islohotlar sharoitida ta’lim-tarbiyaning mazmun-mohiyatini aniqlashtirish, uning maqsad hamda vazifalarini islohotlarning bugungi taraqqiyoti asosida shakllantirib borish zarur.

Mamlakatimiz rahbari Sh.M.Mirziyoyevning 2016-yil 14-dekabrdagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo’shma majlisidagi nutqida **“Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma’naviy salohiyatga ega bo‘lib, dunyo miqyosida o‘z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo‘sh kelmaydigan insonlar bo‘lib kamol topishi, baxtli bo‘lishi uchun**

davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz”
deb bejizga ta’kidlanmagan.

Pedagog kadrlar kompetentligi muammosi nafaqat mamlakatimiz, balki dunyo miqyosidagi pedagog, psixolog, metodist, siyosatshunos, sotsiolog, faylasuf va boshqa sohadagi olimlar tomonidan o’rganilib kelingan. Shunga ko’ra, tadqiqotchi olimlar pedagog kompetensiyasini shaklan va mazmunan turlicha talqin etadilar.

O’tgan asrning 30-yillarida AQShda “firma innovatsion siyosati”, “innovatsion jarayon” terminlari paydo bo’ldi. 60-70-yillarda G’arbda firmalar va boshqa korxonalar amalga oshirilayotgan yangiliklarni empirik tekshirish keng quloch yoya boshladi. Shu bilan birga, o’tgan asrning 70-yillaridan boshlab dunyo miqyosida, xususan, sobiq ittifoqda maktab ta’limini yangilashga qaratilgan turli ijtimoiy-pedagogik qarashlar va harakatlar vujudga kela boshlaydi. Xuddi shu davrda F.X.Ibragimova, E.Ishonqulov, R.Ishmuxammedov, V.V.Sergeyeva kabi olimlarning o’z davri uchun yangi bo’lgan pedagogik qarashlari keng tarqaldi. Mazkur jarayonda olimlar e’tibori ikki asosiy yo’nalishga, ya’ni:

1) yangi pedagogik tarkibiy tuzilmalar va ularning elementlarini ta’lim amaliyotiga joriy etish;

2) ta’lim sohasida yangi boshqaruv texnologiyalarini va dasturlashgan tizimlarni joriy etishga qaratildi.

O’tgan asrning 90-yillari oxirida ko’plab innovatsion ta’lim masalalariga bag’ishlangan qator dolzarb to’plamlar nashr qilingan. Tabiiy ravishda innovatsion pedagogik ilmlarning va turli metodlarning keng tarqalishi G’arb davlatlari tajribasi asosida rivojlantirilgan. Shu bois, G’arb davlatlaridagi pedagogik ilmlar tasnifi maqsadli ravishda o’rganila boshlangan.

“Innovatsiya” atamasining o’zi mustaqil istiloh sifatida XIX asrdagi ilmiy tadqiqotlarda ishlatila boshlangan. Adabiyotlarda innovatsiya muammolari ko’p vaqtgacha iqtisodiy tadqiqotlar tizimida o’rganib kelindi. Innovatsiya istilohi XX asrdan boshlab keng miqyosda muomalaga kiritilgan. Mazkur atama avstriyalik

iqtisodchi Y.Shumpeter asarlarida keng qo'llanilgan («The Theory of Economic Development», 1934).

B.D.Elkoninning fikricha: «Kompetentlik – bilimdonlik, kasbga moslik, malakalilik, tajribalilik, mas'uliyatlilikni Pedagoglik faoliyatiga singdirib borish demokdir. O'z sohasini, ishining ustasi bo'lish, sohasining sirlarini har tomonlama chuqur bilish demakdir».

Demak, kompetentlik – bu soha egasining kasbiy bilim, ko'nikma, malaka, shuningdek, shaxsiy sifat va fazilatlar integrasiyasidir. Pedagogika fanlari doktori, professor O.Musurmonova o'zining tadqiqot ishlarida pedagoglar faoliyati mazmunidan kelib chiqib, uning kompetentlik yo'nalishlarini qo'yidagicha tasniflaydi: huquqiy kompetentlik; boshqaruv kompetentligi; axborot kompetentligi; kommunikativ kompetentlik; psixologik-pedagogik kompetentlik; tashkilotchilik kompetentligi; kreativ kompetentlik; innovatsion kompetentlik; iqtisodiy-moliyaviy kompetentlik.

Kompetensiya – shaxs tomonidan muayyan faoliyatni tashkil eta olishga layoqatlilik, uni tashkil etish huquqiga ega bo'lish sanaladi. Ko'plab kompetensiyalarning jamlanmasi muayyan tur yoki shakldagi kompetentlikni namoyon etishga xizmat qiladi. Agarda kompetentlikni tizim deb olinsa, kompetensiyalar ana shu tizimning asosini tashkil etuvchi tarkibiy qismlardir.

Pedagogik va psixologik nuqtai nazardan kasbiy kompetentlik sifatlarini aniqlanishi ham mualliflarning e'tiborini o'ziga tortgan. Ilmiy-pedagogik tahlillarda, kompetentlik - rejalashtirish, amalga oshirish hamda talabalarning o'zlashtirish darajasini baholashni o'z ichiga oluvchi o'qitish jarayonini boshqarish qobiliyati (Mardia Rahman); belgilangan vazifalarni hal qilish va ishning kutilgan natijalarini qo'lga kiritish uchun zarur bo'lgan qobiliyat (S.Uiddet, S.Xolliford); deya izohlanadi.

Mamlakatimizda innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish, ularni barcha faoliyat sohalariga joriy etish, yosh avlodda ular bilan ishlash ko'nikmalarini hosil qilishga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu asnoda, ta'lim jarayonining har bir

bosqichida innovatsion pedagogik faoliyat mavjud bo'lsagina, yosh avlod tafakkurida innovatsion faoliyatga intilishni shakllantirish mumkin bo'ladi.

Zamonaviy ta'lim va tarbiya jarayoni – o'qituvchi shaxsining innovatsion maqsadga yo'naltirilganligi, o'z faoliyatini tashkil qilishning innovatsion shakl, usul, vosita va metodlarini egallaganligi, ta'lim mazmuniga mos ravishda innovatsion pedagogik faoliyatini tashkil qila olishini taqozo etadi.

Innovatsion faoliyat – yangi mahsulot yaratishga yo'naltirilgan ilmiy, texnologik, tashkiliy, moliyaviy, tijorat tadbirlari majmuasidan iborat bo'lib, ulardan maqsad yig'ilgan bilim, ko'nikma, malaka, texnologiya va ishlab chiqarish asboblari mana shu yangi mahsulotni keng miqyosda ishlab chiqarilishiga ishlatish va uning samaradorligini ta'minlashdir.

Bugun ta'lim muassasalarida innovatsion pedagogik faoliyatga har qachongidan ham ko'proq zaruriyat tug'ilayapti. Bu darslarni samarali o'tish, vujudga kelishi mumkin bo'lgan ziddiyatlarni oqilona hal etish imkonini beradi.

O'qituvchilarida innovatsion faoliyatga tayyorlik kompetentligini rivojlantirishni yo'lga qo'yish obyektiv voqelikni qabul qilishdagi qarashlarini aniqlab beradi. O'qituvchining yangicha yondashuvi, kasbiy tayyorligi uzluksiz ta'lim sharoitida pedagogik innovatsiyaning to'liq mazmun-mohiyatini egallash bo'yicha uning nazariy, amaliy va psixologik-fiziologik saviyasidir.

Yurtimizda pedagogik yo'nalishida kadrlar tayyorlash sohasiga ham aynan mana shunday nuqtai-nazar bilan yondashilayotgani yaqin kelajakda o'zining yorqin samaralarini berishi shubhasiz. Ta'lim tizimidagi islohotlarning muhim jabhasi sifatida barkamol shaxs tarbiyasi masalalari o'rta qo'yildi, yoshlarni barkamol shaxs qilib shakllantirishning huquqiy asoslari ishlab chiqildi. Unda O'zbekiston Respublikasi davlat qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va ijtimoiy-siyosiy g'oyalari, davlat dasturlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, me'yoriy va huquqiy hujjatlar ta'limdagi islohotlarning mazmuni va dolzarb vazifalarini belgilab beradi. Mustaqillik yillarida yoshlarning ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy, siyosiy, tibbiy, ma'naviy,

shuningdek ta'limiy manfaatlarini muhofaza qilishga ko'plab qonunlar, farmonlar, qarorlar va boshqa turdagi me'yoriy hujjatlar qabul qilindi.

Ta'lim tizimining shiddat bilan yangilanib borishi natijasida amaldagi "Ta'lim to'g'risidagi" Qonun bugungi kun talablariga mos kelmaganligi sababli yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni 2020-yil 23-sentabrda qabul qilindi. Mazkur qonunning 36-moddasi ta'lim sohasidagi eksperimental va innovatsion faoliyatga bag'ishlanadi.

Shuningdek ta'lim sohasidagi vakolatli davlat boshqaruvi organlari va mahalliy davlat hokimiyati organlari innovatsion o'quv dasturlari va loyihalarini amalga oshirish hamda ularning natijalarini amaliyotga joriy etish uchun o'z vakolatlari doirasida shart-sharoitlar yaratishi ham nazarda tutilgan.

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 24-iyuldagi "Innovatsion faoliyat to'g'risidagi"gi Qonuni ham ta'lim tizimida innovatsion faoliyatni tashkil etishni tartibga soluvchi va mazkur soha rivojiga ko'maklashuvchi muhim hujjat hisoblanadi.

Mazkur qoningning 3-moddasida innovatsion faoliyat – yangi ishlanmalarni tashkil etish, shuningdek ishlab chiqarish sohasida ularni o'tkazilishi va amalga oshirilishini ta'minlash bo'yicha faoliyat deb belgilab qo'yilgan. Shu asosga ko'ra o'qituvchilarning innovatsion faoliyatlarini tashkil etishning huquqiy asosi yaratilganligini ko'rishimiz mumkin.

O'zbekiston Respublikasida yoshlar mamlakat ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy-mafkuraviy takomilining potentsiali, davlatchilik rivojining zahira boyligi, uning kuch va quvvati sifatida baholanadi. Har bir mamlakat o'zining istiqboli gullab-yashnashi, xususan o'quvchi-yoshlar taraqqiyoti shakllanishi va har tomonlama unib-o'sishsiz tasavvur eta olmaydi. O'quvchi-yoshlar davlatni himoya qilish, uning kadrlar zahirasini ta'minlash, iqtisodiyotni o'stirish, mamlakatni inqirozlardan asrash, uning ilmiy-texnik va innovatsion taraqqiyotini ta'minlashda bosh zahira boylik va kuch hisoblanadi. Binobarin, butun mamlakat va jamiyatning kelgusi rivoji yoshlarda nechog'li innovatsion ong shakllanganligi, ularni nechog'li innovatsion jarayonlarga tortilganligiga bevosita bog'liqdir.

O'qituvchilarining innovatsion pedagogik faoliyatini rivojlantirishning asosiy me'yoriy-huquqiy asoslaridan yana biri bu O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-naoyabrdagi PF-6108-sonli "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonidir.

Ushbu Farmon mamlakatimiz ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini takomillashtirish, jamiyatimizda o'qituvchi va pedagog xodimlar, ilmiy va ijodkor ziyolilarga bo'lgan hurmat-e'tiborni yanada oshirish, o'qituvchilarning kasbiy mahoratini rivojlantirish, tizimda hususiy sektor ishtirokini kengaytirish maqsadida qabul qilingan.

Mazkur farmonga asosan O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini yanada rivojlantirishning asosiy yo'nalashlari etib quyidagilar belgilab qo'yildi:

- mamlakat ravnaqi uchun xizmat qiladigan yangi tashabbus va g'oyalar bilan qurollanib, ularni amalga oshirishga jonbozlik ko'rsatadigan, intellektual va ma'naviy salohiyati yuksak yangi avlod kadrlarini tayyorlash, ta'lim tashkilotlari bitiruvchilari zamonaviy kasb egalari bo'lishlari uchun ularda zarur ko'nikma va bilimlarni shakllantirish;

- dunyo miqyosida bugungi raqobatbardosh milliy ta'lim tizimini yo'lga qo'yish, darslik va o'quv qo'llanmalarini zamon talablari asosida takomillashtirish, ularning yangi avlodini yaratish, o'quv dasturlari va standartlarini optimallashtirish;

- ta'lim tizimiga yuqori samarali xalqaro amaliyotni joriy etish, respublika ta'lim tashkilotlarini nufuzli xalqaro reytinglarga kiritish bo'yicha tizimli ishlarni amalga oshirish nazarda turilgan.

Bundan kelib chiqadiki yangi innovatsion g'oyalar, darslarda noana'anaviy usullarni qo'llagan holda tashkil etishda bugungi davr o'qituvchilarining oldiga ulkan vazifalarni qo'yadi.

Ilmiy-amaliy tadqiqotlar va innovatsion ishlanmalar rivojlantirilishi hamda ishlab chiqarishni modernizasiya qilish, texnik va texnologik yangilash

jarayonlariga tatbiq etishni rag'batlantirish bo'yicha amaliy mexanizmlar yaratildi. Fan va ishlab chiqarishning yanada mustahkam aloqasini ta'minlash maqsadida, shuningdek, ilmiy-tadqiqot tashkilotlari hamda real iqtisodiyot tarmoqlari korxonalari o'rtasida uzviy hamkorlik aloqalarini o'rnatish uchun huquqiy baza yaratildi. Mamlakatda "Innovatsion g'oyalar, texnologiyalar va loyihalar Respublika yarmarkasi"ni har yili o'tkazish an'anasiga asos solindi.

Ta'kidlangan barcha hujjatlarda ta'lim tizimi xodimlari, xususan o'qituvchi-pedagog kadrlar ta'lim tizimidagi innovatsion o'zgarishlarni amalga oshirishga tayyor bo'lishi zarurligi masalasi alohida e'tirof etilmoqda. Binobarin, bugungi kunda zamonaviy ilg'or pedagogik axborot-kommunikasiya texnologiyalarini amaliyotga keng ko'lamda joriy etish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish eng dolzarb vazifalar qatorida alohida ta'kidlanmoqda.

Respublikamizda jahon tajribasi asosida barcha sohalarga innovatsion texnologiyalarni joriy etish borasida muhim ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-fevraldagi PQ-3549-sonli qarori bilan O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarni rivojlantirish vazirligi, "Innovatsion markazlar", "Zamonaviy ta'lim", "Fan, ta'lim va innovatsiya jurnallari tashkil etildi. "Aqlli shahar", "Aqlli transport", "Aqlli tibbiyot", "Aqlli hisoblagichlar", "Xavfsiz shahar", "Aqlli ta'lim", "Aqlli mahalla" va boshqa texnologiyalarni joriy etish bo'yicha kompleks ishlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatimizning barcha sohalarida kooperativ tuzilishga ega ilmiy laboratoriya va markazlar, innovatsion birjalar, biznes inkubatorlar, texnoparklar, innovatsion va texnologik markazlar, texnopolislar, venchurli fondlar va boshqalar tashkil etilmoqda

Mamlakatimizda ta'lim tizimini, ayniqsa xalq ta'limi tizimini rivojlantirish uchun yana bir hujjat, kelgusidagi istiqbolli strategik jihatdan rejalashtirilgan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-aprelda PF-5712-sonli "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni qabul qilindi.

Qabul qilinayotgan barcha normativ-huquqiy hujjatlar albatta mamlakat taraqqiyoti uchun ta'limning naqadar quvvatga ega ekanligidan dalolat beradi.

Mamlakat taraqqiyotini ta'minlash uchun bugungi kunda har sohada bo'lgani kabi ta'lim tizimida, shu jumladan, boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining pedagogik faoliyatida ham axborot-kommunikasiya va texnologik innovatsiyalarni keng joriy etish davr talabiga aylanmoqda.

Bugungi kunda barkamol shaxs shakllanishi – inson, jamiyat va davlat manfaatlari yo'lida ta'lim va tarbiya jarayonini maqsadli tashkil etishga yo'naltirilgan bo'lib, jamiyat istiqbolining asosiy ustunlaridan biridir. Barkamol shaxs shakllanishi va rivojlanishining tarkibiy qismi uning boshlang'ich bilimlarga ega bo'lish va ta'lim-tarbiya bilan uzviy bog'langandir. Shunga ko'ra, ta'lim jarayonining har bir bosqichida o'qituvchilar tomonidan innovatsion pedagogik faoliyat tashkil qilinsagina mana shu jarayon samarali kechadi, yosh avlodni zamonaviy texnik taraqqiyot davrida faol yashashga, ular tafakkurida innovatsion, ya'ni yaratuvchanlik faoliyatiga nisbatan intilishni shakllantirishga zamin yaratiladi.

Mamlakatda innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish, ularni barcha faoliyat sohalariga joriy etish, yosh avlodda ular bilan ishlash ko'nikmalarini hosil qilishga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu asnoda, ta'lim jarayonining har bir bosqichida innovatsion pedagogik faoliyat mavjud bo'lsagina, yosh avlod tafakkurida innovatsion faoliyatga intilishni shakllantirish mumkin bo'ladi.

Ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini takomillashtirishda intellektual va kreativ tafakkur, ma'naviy yetuklik, mafkuraviy uyg'oqlik, jismoniy sog'lomlik, fuqarolik sezgirliги kabi hislatlar bilan birgalikda o'z fanini chuqur bilish, ta'limga keng joriy qilinayotgan axborot texnologiyalarining imkoniyatlaridan to'la foydalana olish, pedagogik texnikaga ega bo'lish, kompetentlilik kabi sifatleri ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim tizimining "ishlab chiqarish mahsuloti" – barkamol shaxs va kadr, ya'ni mutaxassis hisoblanadi. Binobarin, ta'limdagi innovatsion faoliyat – yangi kadrlarni yetishtirishga yo'naltirilgan ilmiy, texnologik, tashkiliy, moliyaviy,

tijorat tadbirlari yig'indisi bo'lib, ulardan maqsad mana shu yig'ilgan bilim, ko'nikma, malaka, texnologiya va ishlab chiqarish jarayonining yangi kadrlarini keng miqyosda samarali tarzda mamlakat iqtisodiyoti uchun ko'plab yetishtirib berishga yo'naltirish va ta'minlashdan iboratdir.

Ma'lumki, bugungi kunda intellektual va kreativ tafakkur, ma'naviy yetuklik, mafkuraviy uyg'oqlik, jismoniy sog'lomlik, chet tillarni o'zlashtirganlik, fuqarolik sezgirligi kabi omillarsiz barkamol shaxsni tarbiyalab bo'lmaydi.

O'zbekistonda ta'lim tizimidagi islohotlarning muhim jabhasi sifatida barkamol shaxs tarbiyasi masalalari o'rta qo'yildi, yoshlarni barkamol shaxs qilib shakllantirishning huquqiy asoslari ishlab chiqildi.

Mustaqillik yillarida yoshlarning ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy, siyosiy, tibbiy, ma'naviy, shuningdek ta'limiy manfaatlarini muhofaza qilishga qaratilgan ko'plab qonunlar, farmonlar, qarorlar va boshqa turdagi me'yoriy hujjatlar qabul qilindi.

Mamlakatimiz ta'lim tizimidagi yangiliklar o'ta muhim ijtimoiy-siyosiy maqsadning umumiy nazariy hamda hayotga tatbiq etish asoslari, pedagoglar faoliyatini yangi ko'lamda tashkil etish masalalari ishlab chiqildi. Mamlakat ta'lim tizimida innovatsion g'oyalarni keng joriy etishga oid g'oyalar va qarashlar tizimi tarkib topdi.

Bugungi kunda ta'lim tizimini takomillashtirish jarayoni davom ettirilmoqda, uni zamon talablari asosida modernizasiya qilish ishlari joriy etilmoqda. Shu boisdan, bu bosqich ta'lim tizimini modernizasiyalash davri deb ataladi.

Bizning fikrimizcha innovatsiya har bir davrning o'ziga xos shart-sharoitlaridan kelib chiqqan holda ma'lum bir sohada amalga oshirilgan yangilik yoki bo'lmasa amalda mavjud bo'lgan tizimning faoliyatida insoniyat ehtiyoji uchun qulaylashtirilgan variantidir. Tarixdan ma'lumki insoniyat o'z ehtiyojlarini qondirish uchun turli yangiliklarni o'ylab topgan va bu jarayon hozirgi kungcha uzluksiz ravishda amalga oshirilib kelinmoqda.

Ilm va fan taraqqiyoti, yuqori texnologiyalar rivoji hamda axborot texnologiyalariga asoslangan zamonaviy jamiyatlar oldiga inson kapitali bilan bog'liq bo'lgan omillarni, ya'ni bilim, ta'lim, salomatlik, insonlarning yashash

sifati, yuqori malakali mutaxassislarning mavjudligi, ularning kreativligi, ya'ni, ijodiyligini birinchi o'ringa chiqaradi. Shu bois, inson kapitali, shuningdek, uning tarkibida inson kapitalining chet tillarni bilishi omili – millatning ma'naviy boyligi sanaladi.

**O'qituvchilarda innovatsion faoliyatga tayyorlik kompetentligi
shakllanganligi holati.**

Agar kimdir yangilikdan so'z ochsa, odamlar bor kuchi bilan unga qarshilik qiladi. Ular o'zlarini bamisoli kar-soqovdek tutishadi, yangicha qarashga nafrat bilan munosabatda bo'lishadi, shu tarzda yangi haqiqat o'ziga yo'l topishiga uzoq vaqt zarur bo'ladi. Gyote.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida innovatsion omil masalasini o'rganish mustaqillik yillarida eng katta ilmiy qiziqish uyg'otgan ilmiy muammolardan biri bo'lib, mazkur muammo ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb masalalar bilan hamohanglikda hamda ta'lim tizimida amalga oshirilgan tub islohotlar jarayoni bilan uzviylikda hal etildi va o'rganildi. Shunga ko'ra, ta'limda innovatsiya masalasi uning keng tarmoqli va mohiyatli amaliy faoliyatini o'z mazmuniga qamrab olgan yo'nalishlardan biriga aylandi. Ularda mamlakat ta'lim tizimidagi tub o'zgarishlar va qayta shakllantirish jarayonlari anglashildi. Mazkur o'zgarishlar ta'lim tizimini yangi mazmundagi bosqichlarga ajratish, innovatsion yo'nalishlar, yangi mutaxassislik va sohalar kiritish, ta'lim tizimini uzviylik va uzluksizlikda rivojlantirish, uning zamonaviy pedagogik shakl, vosita va usullarini ishlab chiqish bilan bog'liq holda rivojlantirildi. Binobarin:

-*birinchidan*, innovatsion jarayonlar bevosita pedagogik jarayonning turli zamonaviy axborot-kommunikatsiya va yangi pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar bilan boyitilishida namoyon bo'ldi;

ikkinchidan, ta'limda innovatsiya pedagogik jarayon mazmunining o'zgarishlarga yuz tutganligi bilan, ya'ni uning demokratlashuvi, xalqchilligi, mamlakatdagi ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy, siyosiy, ma'naviy va ma'rifiy islohotlar jarayoni, iqtisodiy o'sish va rivoj bilan bog'liqligi davlatning kadrlar siyosati asosida shakllantirilganligi bilan belgilandi;

uchinchidan, eng muhim innovatsion jarayonlar auditoriyada, turli ijtimoiy predmetlarning yangicha mazmuni va mohiyatida, ularning milliy mafkura va milliy g'urur, milliy o'zlikni anglash asosida qayta shakllantirilganligida namoyon bo'ldi.

Keyingi yillarda pedagogik muhitni tubdan qayta qurish jarayoni boshlandi. Pedagogik infrastruktura mazmunan qayta shakllantirildi. Demak, mamlakat ta'lim tizimida olib borilgan innovatsion jarayonlar va tub o'zgarishlarning mazmun mohiyati serqirra bo'lib, uning har bir yo'nalishida o'nlab yangi ilmiy tadqiqot ishlari olib borildi. Bevosita ta'lim jarayonida innovatsion talablarni joriy etish masalasi zamonaviy pedagogik ilmning bosh yo'nalishlaridan biriga aylandi.

So'nggi yillarda zamonaviy jamiyatlar uchun eng oliy qadriyatlardan biri sifatida "inson kapitali" termini ishlatilmoqda. Xo'sh, inson kapitali nima va uning ta'lim tizimi bilan nima aloqadorligi mavjud?

Inson kapitali (*Human Capital*) – inson va jamiyat manfaatlarini ro'yobga chiqarish uchun zarur bo'lgan bilim, malaka, ko'nikma va malakalar yig'indisi sanaladi.

"Inson kapitali" atamasi birinchi marotaba 1961 yili amerikalik olim Teodor Shuls tomonidan qo'llanilgan va ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, keyinchalik uning safdoshi Geri Bekker mazkur atamaning mazmunini rivojlantirib, inson kapitalini rivojlantirish va unga ijtimoiy investisiyalarni kiritish, inson shaxsi va uning har tomonlama o'sishiga nisbatan iqtisodiy manfaatdorlik tamoyillarini ishlab chiqdi. Ularning "inson kapitali" istilohi va uning mazmunini har tomonlama manfaatli ekanligi isbotlab berishlari Teodor Shulsning 1979 yilda, Geri Bekerning esa 1992 yilda xalqaro Nobel mukofotini olishlariga asos bo'lib xizmat qildi. "Inson kapitali" tushunchasining rivojlantirilishiga shuningdek,

rossiyalik olim Semen Kuznes ham o'z hissasini ko'shgan, u ham 1971 yilda iqtisod bo'yicha Nobel mukofotini olishga sazovor bo'lgan.

“Inson kapitali” atamasi o'z ichiga insonning unib o'sishi uchun zarur bo'lgan oziq-ovqat, kiyim-kechak, ta'lim, salomatlik muhofazasi, madaniyat kabi tushunchalarni ta'minlash uchun kerak bo'lgan davlat harjlari kiritiladi. Tabiiy ravishda, bugungi kunda rivojlanib borayotgan hududlarda inson kapitali istilohi tarkibida ularning ta'lim tizimi orqali dunyoning eng rivojlangan hududlaridagi mavjud postmodern ilm va fan yutuqlarini egallay olishlari masalasi ham ko'ndalang turadi. Chunki inson kapitali intensiv ravishda rivojlanib borayotgan dunyo timsoli, uning fundamenti, asosi sanaladi. Inson kapitali bo'lmas ekan, rivojlanib boruvchi iqtisod, rivojlanib boruvchi jamiyat ham bo'lmaydi. Rivojlanib boruvchi jamiyatning muhim bo'g'ini, uning harakatlantiruvchi kuchi esa–inson kapitalining o'z bilim, ko'nikma va malakalarini jamiyat taraqqiyoti uchun qo'llay olishiga bevosita bog'liqdir. Inson kapitali – innovatsion iqtisod va iqtisodiy bilimlar majmuini anglatib, aslida istiqbolli jamiyat yaratish asosi sifatida baholanadi.

Respublikamizda uzluksiz malaka oshirish jarayonlarini yanada takomillashtirish, ayni kunlarda q'ollanilayotgan “Kemridj tajribasi” yoki fanlarni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar, ya'ni PISA, PIRLS tadqiqotlari, STEAM yondashuvlar innovatsion faoliyatga tayyorlash jabhasida keng imkoniyatlarni ochib bermoqda. Shuningdek, pedagog kadrlarining kasbiy mahoratini uzluksiz yangilab borish mexanizmlarini amaliyotga tatbiq etish, ta'lim sifatini ta'minlash uchun zarur darajada kasbiy tayyorgarlikni oshirish, qayta tayyorlash va malaka oshirishning bevosita hamda kasbiy faoliyatga aloqador bilvosita shakllarini variativ va bir birini to'ldirish tamoyillari asosida amaliyotga joriy etishni ta'minlashga doir islohotlar amalga oshirilmoqda.

Oliy ta'limdan keyingi ta'lim bosqichiga ustuvorlik berish asosida asosiy personalning innovatsion salohiyatini rivojlantirish modeli, malaka oshirish jarayonida pedagog kadrlarning innovatsion salohiyatini rivojlantirishning muhim

vazifalari belgilanmaganligi va pedagogik imkoniyatlarning ishlab chiqilmaganligi mazkur yo‘nalishda ilmiy izlanish olib borishni taqozo etdi.

O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimida innovatsion omil masalasini o‘rganish hozirgi kunda eng katta ilmiy qiziqish uyg‘otgan ilmiy muammolardan biri bo‘lib, mazkur muammo dolzarb masalalar bilan hamohanglikda hamda bu borada olib borilayotgan tub islohotlar jarayoni bilan uzviylikda o‘rganildi va tahlil etildi. Shunga ko‘ra, ta’limda innovatsiya masalasi uning keng tarmoqli va mohiyatli amaliy faoliyatini o‘z mazmuniga qamrab olgan yo‘nalishlardan biriga aylandi. Ularda mamlakat ta’lim tizimidagi tub o‘zgarishlar va qayta shakllantirish jarayonlari o‘rganildi.

Innovatsiya masalasiga doir xorijiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, “shaxs innovatsion salohiyati” atamasiga murojaat qilish XX asrning 50 yillarida boshlangan bo‘lib, amerikalik sotsiolog X.Barnetning 1953-yilda yozilgan “Innovatsiya: madaniy o‘zgarishlar asosi” deb nomlangan monografiyasida qo‘llanilgan.

Nazariy ma’lumotlar tahlili “pedagog kadrlarning innovatsion salohiyati” tushunchasining mohiyatini yanada aniqroq ochib berish zaruriyatini ko‘rsatdi. Tadqiqotda pedagog kadrlarning innovatsion yangiliklarni o‘zlashtirish mahoratini pedagogik faoliyat jarayonida amalga oshadigan innovatsion tajriba va zahira intellektual qobiliyatlarning motivasion-qadriyatli jihatlari majmuini o‘zida aks ettiradigan hamda innovatsiyalarni qo‘llash imkoniyatini taqdim etuvchisi integral kasbiy-shaxsiy tavsifi sifatida talqin qildik.

Ko‘pchilik mualliflar innovatsion salohiyat tuzilmasining quyidagi komponentlarini ajratib ko‘rsatishgan: shaxsiy, motivasion-qadriyatli va faoliyatga doir. Innovatsion salohiyat tuzilmasini bunday tarzda tushunish uning statik holatini ifoda etadi. Bizningcha, mualliflar potensial innovatsion imkoniyatlarni rivojlantirishni hisobga olmaydigan, rivojlanish ta’lim muassasasining tashqi innovatsion muhiti bilan bog‘liqlikda ko‘rib chiqilmagan alohida o‘ziga xosliklarini ochib bermaydi.

Pedagog kadrlarning innovatsion salohiyatining mohiyatini ochib berish bo'yicha nazariy tahlil asosida shuni qayd etish mumkinki, mazkur muammo ancha murakkab, ko'p aspektli bo'lib, uni tadqiq etishni davom ettirishni taqozo etadi. Jumladan, pedagog kadrlarning mustaqil malaka oshirish jarayonida tashqi ta'sir vositasida pedagogik faoliyatda pedagog kadrlar innovatsion salohiyatini rivojlantirishning andropedagogik shart-sharoitlarini tadqiq etishga alohida zarurat mavjud.

Ta'limda innovatsiya hamda innovatsion texnologiyalar muammosi yangi yo'nalishlardan bo'lishiga qaramay, bugungi kunning eng dolzarb, ilmiy qiziqish uyg'otadigan, ham xorijiy davlatlarda, ham mamlakatning o'zida ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan ko'p tarmoqli sohalaridan biri sanaladi. Bizgacha amalga oshirilgan ilmiy-tadqiqot ishlarida ta'limdagi innovatsion jarayonlarning mazmuni, mohiyati, shakllari, vositalari va uslublari, yangi pedagogik texnologiyalar borasida ko'plab tadqiqotlar va maxsus modellar ishlab chiqilgan bo'lib, ularning barchasi mazkur tadqiqotning metodologik asosini tashkil etadi. Bizgacha yaratilgan tadqiqotlarni:

- mamlakat ta'lim tizimida tub islohotlarni amalga oshirish jarayonida innovatsion o'zgarishlarga berilgan o'rin, uning mavqei va baho, innovatsion o'zgarishlar tartibi va bosqichlari;

- ta'lim-tarbiya berish doirasidagi umumiy innovatsion jarayonlar va maqsadlar, ta'limdagi innovatsiya jarayonining mazmun mohiyatiga aloqador tadqiqotlar;

- ta'lim tizimi va ta'lim muassasalarini tashkiliy va amaliy jihatdan boshqarishdagi innovatsion jarayonlar mazmuni;

- ta'lim tizimi va ta'lim muassasasi rahbarining innovatsion jarayonni boshqarishga doir faoliyatini tashkil etish muammolari hamda maqsadlari;

- ta'limda innovatsion jarayon, uning tuzilishi va pedagogik jarayonni modellashtirish;

-ta'lim muassasasi va ta'lim jarayoni amaliyotiga innovatsiyalarni joriy etishda o'qituvchi-pedagogning mahorati va uning innovatsion jarayonga bo'lgan motivatsiyasi kabi yo'nalishlarda bo'lib, ularni maxsus o'rganish mumkin.

Hozirgi vaqtda pedagog kadrlarning innovatsion salohiyatini uch o'zaro aloqadorlikka ega tarkibiy asosga tayanmasdan amalga oshirib bo'lmaydi: tarmoq texnologiyalari orqali hamkorlikdagi faoliyatni samarali amalga oshirish; pedagog kadrlarning innovatsion faolligini rag'batlash; malaka oshirish jarayonida tinglovchilarining ilmiy-tadqiqotchilik va amaliy faoliyatini jadallashtirish.

Jumladan pedagoglarning ijodiy ko'nikmalarini shakllantirish, ularning bilim o'zlashtirish jarayonini kuchytirish, mustaqil fikr yuritish qobiliyatlarini shakllantirish orqali yuqori intellektual, qo'yilgan muammoni hal qila olish layoqatiga ega o'qituvchilarni tayyorlash soha xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirishga ixtisoslashgan ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan hisoblanadi. Amaldagi ta'lim yo'nalishi davlat talablarida o'qituvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo'yilgan umumiy malaka talablarida tayyorlanayotgan kadrlar o'z sohasiga oid qarorlarni mustaqil qabul qila olishi, pedagogik kasbiy tayyorgarlikka ega bo'lishi, o'z faoliyatini ilmiy asosda tashkil etishi hamda mustaqil ravishda zamonaviy bilimlarni o'zlashtirib borishi kabi xususiyatlarga ega bo'lishi qayd etilgan. Maktab ta'limida bu xususiyatlarga ega bo'lgan pedagoglarda inovatsion kompetentlik juda muhim va alohida o'rin egallaydi.

Pedagogik innovatsion jarayonlar G'arbda o'tgan asrning 20-yillari oxirlaridan, O'zbekistonda esa mustaqillikka erishilganidan so'ng olimlar tomonidan maxsus o'rganila boshlandi. Jahon pedagogik-ilmiy jamoatchiligining mavzuga qiziqishi maxsus innovatsion xizmat, nashriyot, jurnallarda innovatsion maqolalar ko'rinishida bo'lyapti. Xususan, YUNESKO qoshida ta'limni rivojlantirish Osiyo pedagogik innovatsiyalar markazi mavjud bo'lib, jahonning turli mamlakatlaridagi pedagogik yangiliklarni umumlashtirib, ta'lim masalalari bo'yicha xalqaro byuro bilan birgalikda, pedagogik jamoatchilikka maxsus nashrlarda ma'lumotlar tarqatadi.

Shu bilan birgalikda ayrim holatlarda o'quv- tarbiya jarayonida ta'lim beruvchilarda innovatsion kompetentligini shakllantirish masalasiga dolzarb pedagogik muammo sifatida qaralmaydi. Inovatsion kompetentligining mazmunini tahlil etish va ishlab chiqishga zamonaviy nuqtai nazardan yondashilmaydi, uning samarali metod va shakllaridan foydalanishga yetarlicha e'tibor berilmaydi. Bu va shunga o'xshash boshqa masalalar pedagoglarning malakasini oshirishga ixtisoslashgan muassasalarda kadrlar tayyorlashda pedagoglarning mustaqil ta'limini tashkil etish, amalga oshirish, nazorat qilish borasida qator pedagogik muammolar mavjudligini ko'rsatadi.

Innovatsion kompetentlikning shakllanishida asosiy o'rinni pedagoglarning mustaqil ishlari egallaydi. Bunga esa ta'lim jarayonida pedagoglarni muammoli topshiriq va vazifalarni mustaqil holda hal qilishga o'rgatish orqali erishish mumkin. Ushbu umumiy maqsaddan kelib chiqqan holda, mustaqil ta'lim o'qituvchilarni har qanday sharoitda va holatda o'zlarining aqliy salohiyatlarini tula ishga solish, zarur bo'lgan bilimlarni izlab topish, amaliy faoliyatlariga tatbiq etishga odatlantirib boradi.

Bir so'z bilan aytganda, ijtimoiy hayotda va ishlab chiqarish jarayonida tulaqonli, raqobatbardosh mutaxassis sifatida faoliyat yuritishga tayyorlaydi. O'quv rejasi, dastur va darsliklarda belgilangan o'quv materiallari o'zlashtiriladi. Amaliy faoliyatda qo'llashga, kafolatlangan natijalarga erishishga o'rgatiladi. Bu jarayonda imkon qadar pedagogning mustaqil faoliyat yuritishiga e'tibor qaratish ijobiy natija beradi.

Xalq ta'limi tizimida mustaqil ta'limda pedagog o'quv dasturi va darsliklaridan tashqaridagi mutaxassisligi va ixtisosligiga aloqador bo'lgan bilimlarni izlab topishga, tajriba-sinovlar o'tkazgan holda ularni yanada boyitishga erishadi. Bu, o'z navbatida, tashabbuskor, bunyodkor va ijodkor kadrlarning shakllanishiga turtki bo'ladi. Asosiysi, maktabda qulay innovatsion muhit yaratadi.

Mustaqil ta'lim pedagoglar o'rtasida ijobiy ma'nodagi raqobatni keltirib chiqaradi. Pedagoglar bir-birlaridan o'rnak olgan holda o'zlarining aqlarini, kuchlarini, vaqtlarini foydali faoliyat bilan shug'ullanishga yo'naltiradilar. Turli xil

tanlovlarga tayyorgarlik kurish, fan olimpiadalarida ishtirok etish va g'olib bo'lishga intilish, ilmiy-ijodiy ko'rgazmalarda qatnashish orqali pedagog iste'dodining muayyan qirralari ochiladi.

Mustaqil ta'lim yoshlarning shaxs sifatida kamol topishlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Unda xarakter xususiyatlarining barqarorlashuvi, ayniqsa, irodaviy sifatlarining mustahkamlanishi, o'z-o'zini boshqarish kabi fazilatlarining takomillashishi ro'y beradi. Ular atrof-muhitdagi narsa va xodisalarga befarq bo'lmaslik, ularni to'g'ri baholay olish, o'zlarining mustaqil fikrlarini bildirish va dalillashga odatlanadilar.

Alohida ijodiy muhit yaratish natijasida pedagogik muammo buyicha ma'lumot va tajriba almashish sodir bo'libgina qolmay, alohida birga ijod qilish muhitini yaratish hisobiga, yangi fikrlarga beg'arazlikka erishiladi, u keyinchalik innovatsion kompetentlikning shakllanishiga asos bo'lib xizmat qiladi.

Kompetentlik kasbiy bilim va ko'nikmalarning mavjudligi, shuningdek, ularni amaliy faoliyatda qo'llash va takomillashtirishga layoqatlilik bilan belgilansa, innovatsion kompetentlik esa mutaxassisning shaxsiy imkoniyatlari yig'indisi, uning o'z kasbiy bilimlari va tajribalarini amaliy faoliyatda ijodiy ravishda qo'llay olish qobiliyatidir.

Innovatsion kompetentlik yangi ijtimoiy talablar bilan an'anaviy me'yorlarning mos kelmasligi yohud amaliyotning yangi shakllanayotgan me'yorining yuzaga kelgan me'yor bilan to'qnashuvi natijasida vujudga kelgan qator muammolarni yechishga qaratiladi.

Adabiyotlar va tadqiqotlar tahlilidan mamlakatimizda har tomonlama yetuk komil shaxsga doir milliy qarashlar, aynan mustaqillik yillarida demokratik va huquqiy qadriyatlar tizimida ilk bor talqin qilinganligini ko'rish mumkin. Ular amaliyotga joriy etish uchun asos qilib olindi. Ta'lim jarayoni ham uning har bir bosqichida mana shu yangilangan mohiyatni, innovatsion mazmunni yoshlar tafakkuriga singdirish va ularni raqobatbardosh qilib jamiyatga yetishtirib berish taqozo qilindi. Yangi bosqichda barkamol shaxs shakllanishiga doir barcha vazifalarni bir to'xtamga keltirish, mazkur maqsadning nazariy va amaliy

jihatlarini ishlab chiqish, oliy ta'lim tizimi uchun joriy etish mexanizmlarini belgilash kabi vazifalar ham dolzarblik kasb eta boshladi.

Innovatsion faoliyatning turli jihatlarini to'g'risida adabiyotlarda yetarlicha to'liq ma'lumotlar berilgan bo'lsada, innovatsion jarayonlarning u yoki bu bosqichlari amaliy jihatdan texnologik ishlab chiqilganligi ko'zga tashlanmaydi. Tadqiqot doirasida amaliyotdagi holat kuzatilganda, bu jarayon o'z yo'li bilan, sinash va xatolar yo'li bilan ketayotganini ko'rishimiz mumkin. Binobarin, mazkur jarayonni maqsadli va standartlashtirilgan jarayonga aylantirish zarur.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ijodiy faoliyatni o'rganishga qaratilgan metodikalar sonining o'sib borishiga qaramay, ular hali yetarli darajada emas. Bu kabi testlarni ishlab chiqish va ularning kerakligini aniqlashda ma'lum qiyinchiliklar mavjud. Bu masalani ijobiy hal qilishda ilg'or tajribalarni qidirib topish, ularning didaktik imkoniyatlarini amaliyotda tajribadan o'tkazgan holda ko'rgan holda amaliyotga tatbik etishga bo'lgan hayotiy ehtiyoj ustuvordir.

Bizning fikrimizcha, olib borilgan tadqiqot kuzatishlari, pedagogik tajriba-sinov ishlari tahlili natijalariga binoan, maktablarda pedagoglarning innovatsion kompetentligini aniqlashda quyidagi mezonlar ham inobatga olinishi maqsadga muvofiq bo'ladi:

- o'zlashtirilgan pedagogik tajribalarni qayta ishlash, izlanuvchanlik va ijodkorlik faoliyatlarida namoyon bo'ladigan aniq ifodalangan kasbiy yo'naltirilganlik;

- o'z-o'zini takomillashtirish, tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirish kabi keng doirani o'z ichiga olgan mustaqil ta'limni tashkil etish va shu kabilar.

Qayd etish lozimki, barcha jarayonlarni qamrab oluvchi tashxis qo'llanmalarni ishlab chiqish o'qituvchining innovatsion kompetensiyasini keng miqyosda psixologik-pedagogik masalalardan biri bo'lib, uzluksiz ta'lim tizimining turli bosqichlarida shaxsni to'laqonli rivojlantirish uchun zaruratlarini ta'minlaydigan ustuvor vazifa bo'ladi.

Hukumatimiz tomonidan amalga oshiralayotgan iqtisodiy-ijtimoiy, siyosiy, madaniy sohalardagi islohotlar kelgusida mamlakatimizning intellektual

rivojlanishini belgilab beruvchi asosiy sharti bo'lgan ta'lim jarayoniga ham bog'liq ekanligini hisobga olish lozim. Shuningdek aholining intellektual salohiyatni yuksaltirish, aholining bilim olishga bo'lgan dunyoqarashini o'zgartirish ijtimoiy-iqtisodiy tizimning barcha sohalarini o'sishiga ham sezilarli darajada ta'sir etadi.

Zamonaviy yangiliklarga jiddiy munosabatda bo'ladigan, o'tmish boyliklariga, tajribalariga e'tiqod ruhida tarbiyalangan, stabillikni yoqtiradigan keksa avlodni, shuningdek hech qanday o'zgarishlarni xohlamaydigan pedagoglarni ham tushunish mumkin. Bunday holatda mazkur shaxslarning ya'ni pedagoglarning psixologiyasini yangilik yaratishga qodirlik ruhiga o'zgartirish bugungi kun hayotimizning ajralmas qismi ekanligini ham tushunish zarur.

XULOSA

O'qituvchilarning innovatsion faoliyatga tayyorlik kompetentligini rivojlantirish uzviylik va uzluksizlik tamoyillariga rioya etish va uni ta'lim jarayoniga tadbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi va quyidagi omillar bilan bog'liq:

O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimida o'qituvchilarning innovatsion faoliyatga tayyorlik kompetentligini rivojlantirish tubdan isloh qilish vazifasi butun mamlakat oldiga qo'yilganligi fanlarni o'qitishda uzviylik va uzluksizlik, ilg'or pedagogik texnologiyalar, axborot kommunikasiya tizimlari, elektron va multimedia darsliklarini yaratish vazifalari amalga oshirish taqozo etilayotganligi, biroq aynan uzviylik va uzluksizlik, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash va ular asosida yangi mazmundagi turli axborot kommunikasiyalariga asoslangan innovatsion pedagogik texnologiyalarni yaratish ishi oshayotganligi hamda ularni tezda yaratish zurrurati mazkur ishning dolzarbligini belgilaydi;

Jahon miqiyosida innovatsion pedagogika va yangi mazmundagi pedagogik texnologiyalarning keng rivojlanib borayotganligi, ta'lim jarayonidagi uzviylik va uzluksizlik tamoyillari belgilanganligi, ularni pedagogik amaliyotga qo'llashga nisbatan etiborning juda ham kuchli ekanligi, uzviylik va uzluksizlik, innovatsion pedagogik tamoyillar zamonaviy pedagogik ilm taraqqiyotning bosh omillaridan

biri bo'lib keng tarqalayotganligi, biroq milliy pedagogik jarayonda uzviylik va uzluksizlik, innovatsion pedagogik tushunchasining har bir predmet va uni o'qitish xususiyatlari, shart sharoitlari, muhiti va maqsadlari nuqtai nazaridan pedagogik mazmuni to'la aks ettirmayotganligi, milliy pedagogikada uzluksizlik asosida innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish va tatdbiq etish jarayonining oqsayotganligi, ilg'or pedagogik texnologiyalarni taklif etish jarayonini takomillashtirish va jadallashtirish zarurligi, mavzuning amaliy jihatlari, shu jumladan ta'lim tizimining barcha bosqichlarida innovatsion kompetentligini rivojlantirish bugungi zamonga mos pedagogik andozasi, metodologiyasi va texnologiyasini ishlab chiqish zaruriyati mavjudligi va darkorligi;

Ta'lim jarayonining har bir bosqichida o'qituvchi shaxsiga nisbatan uzviylik va uzluksizlikni ta'minlovchi shaxs, innovatsion pedagogik jarayonni tashkil qiluvchi va olib boruvchi mutaxassis sifatida e'tiborning kuchli ekanligi, o'qituvchi faoliyati innovatsion xarakterga ega bo'lgan turli metodik ishlanmalar, texnologiyalar bilan maqsadli qurollantirilib borilayotganligi, o'qituvchi faoliyatiga nisbatan zamonaviy jamiyatlar uchun zarur eng noyob bo'lgan zahira boylik, yani inson kapitalini bunyod qiluvchi asos sifatida qarash rivojlanayotganligi, biroq bizning milliy ta'limda tizimimizda o'qituvchi faoliyatini tashkil qilish va uni rivojlantirish faqat mana shu o'qituvchining shaxsiy ilg'orligi, rag'bat va ishtiyoqiga aylanib qolayotganligi, shuning uchun o'qituvchi faoliyatini maqsadli ravishda uzviylik va uzluksizlik tamoyillari asosida innovatsion pedagogik faoliyatga o'tkazish davlat ahamiyatiga molik vazifa sifatida baholash zarurligi ekanligi va keng tashviq etilayotganligi;

Nazariy bilimlarning o'qituvchilar tomonidan to'la egallanganligi, pedagogik jamoada o'z ustida muntazam ishlash va malakasini oshirib borishga ishtiyoqning mavjudligi, ularda o'z pedagogik faoliyatdan qoniqish hissining mavjud ekanligi, yangi, intellektual barkamol avlodni shakllantirish faoliyatiga pedagogik jamoaning psixologik pedagogik jihatdan tayyorligi;

o'quv metodik shart sharoitlarda davlat hujjatlari talablari asosida yozilgan va nashr qilingan darsliklar, o'quv metodik qo'llanmalar, elektron darsliklar, turli

vositalar, axborot kommunikasiyasi asboblari, shuningdek innovatsion jarayonga har tomonlama tayyor bo'lgan metodik jihatdan qurollangan pedagogik jamoaning mavjudligi;

tashkiliy pedagogik shart sharoitlarda muntazam ravishda pedagogik jarayonga innovatsion o'zgartirishlarni qilishga pedagogik jamoa, xususan uning rahbariyatning hozirligi, pedagogik malaka oshirishning yo'lga qo'yilganligi va innovatsion g'oyalarni qabul qilish va harakatlarning mavjudligi.

Tabiiy ravishda mana shunday tub o'zgarishlarni amalga oshirish o'qituvchilarning innovatsion faoliyatga tayyorlik kompetentligini rivojlantirishning barcha yo'nalishlarda ham o'zgarishlar qilish lozimligini ta'kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020-y., 03/20/637/1313-son.
2. O'zbekiston Respublikasining "Innovatsion faoliyat to'g'risida"gi Qonuni. 2020-yil 24-iyul, O'RQ-630. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 24.07.2020-y., 03/20/630/1101-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. 2018-yil 15-iyul, PQ-916-son. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06.04.2018-y., 06/18/5399/1018-son.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim muassalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori. 2018-yil 5-iyun, PQ-3775-son. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06.06.2018-y., 07/18/3775/1313-son
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni. 2019-yil 29-aprel, PF-5712-son. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 29.04.2019-y., 06/19/5712/3034-son
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. 2020-yil 6-noyabr, PF-6108-son. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 07.11.2020-y., 06/20/6108/1483-son.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. 2020-yil 6-noyabr, PQ-4884-son. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 07.11.2020-y., 07/20/4884/1484-son.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xalq ta’limi sohasidagi ilmiy tadqiqot faoliyatini qo‘llab-quvvatlash hamda uzliksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. 2021-yil 25-yanvar, PQ-4963-son. Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 26.01.2021-y., 07/21/4963/0064-son

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi Qarori. 2018-yil 19-fevral, PQ-3549-son. Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 20.02.2018-y., 07/18/3549/0790-son.

10. Mirziyoyev Sh.M. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutqi. T.: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2016.

11. Musurmanova O. Pedagogik texnologiyalar – ta’lim samaradorligi omili. –T.:Yoshlar nashriyot uyi, 2020. 41-b.

12. Ibragimov A.A. Pedagogning individual ta’lim trayektoriyasini loyihalash va amalga oshirish. Uslubiy qo‘llanma. – Samarqand. SamDCHTI, 2020.

13. Choriyev R.K. Malaka oshirish tizimini modernizatsiyalashning o‘ziga xos xususiyatlari// Zamonaviy ta’lim. – Toshkent, 2014. №2. B.22-25. 24-25bb.

Mundarija

1. Kirish.....	3
2. O‘qituvchilarining innovatsion pedagogik faoliyatini rivojlantirishning me‘yoriy-huquqiy va ilmiy-nazariy jihatlarini	4
3. O‘qituvchilarda innovatsion faoliyatga tayyorlik kompetentligi shakllanganligi holati	13
4. Xulosa	22
5. Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati	25

